แนวทางการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

วันที่รับบทความ 07/09/2566
วันที่แก้ไขบทความ 13/11/2566
วันที่ตอบรับบทความ 22/11/2566

พฤกษา ดอกกุหลาบ[1],* อพัชชา ช้างขวัญยืน[1]
กนกรัตน์ จิรสัจจานุกูล[1] ณัฐกานต์ ภาคพรต[1] ธนกฤต ทองคล้ำ[1]

บทคัดย่อ

สังคมดิจิทัลในยุคปัจจุบัน สื่อมีพลังและสามารถเข้าถึงประชาชนอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็วมากขึ้น ผลกระทบของสื่อจึงเกิดขึ้นในวงกว้างตามไปด้วย เนื่องจากผู้คนสามารถเปิดรับและใช้สื่อได้ทุกที่ทุกเวลา การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์จึงมีความสำคัญอย่างมากในการพิจารณาแหล่งข้อมูลที่เหมาะสมในสื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์ข้อมูลว่าจริงหรือเท็จ รวมไปถึงการรู้จักประโยชน์และโทษที่มาจากสื่อสังคมออนไลน์ รู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีสติและปัญญาในการเลือกรับข่าวสาร ไตร่ตรอง และใช้ข้อมูลเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ พลเมืองดิจิทัลทุกคนจึงควรมีองค์ความรู้และมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ก่อนมีปฏิสัมพันธ์หรือส่งต่อให้บุคคลอื่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบตามมา การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ จึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบหรือวิธีการที่จะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการกลั่นกรองภายใน ก่อนตัดสินใจแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารในสื่อ ซึ่งวิธีการจัดการเรียนสอนที่สอดคล้องกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละด้านนั้น ผู้เขียนจึงได้นำเสนอการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความท้าทายเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ ฯลฯ เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากวิธีการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวมีกระบวนการ ขั้นตอน และแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละด้าน ซึ่งจะช่วยให้การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีประโยชน์ต่อคนกลุ่มต่างๆ รวมถึงเป็นการรวมศักยภาพด้านต่าง ๆ ทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติของตัวผู้เรียนเอง รวมไปถึงครอบครัว ชุมชน และสังคมโลก

คำสำคัญ : สร้างรูปแบบ ชุดฝึกทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ Mind Mapping Game

---

[1] สาขาวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
อีเมล: prueksa.dok@mail.pbru.ac.th

[1] สาขาวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

The Guidelines for Teaching to Enhance Social Media Literacy

Received	07/09/2023
Revised	13/11/2023
Accepted	22/11/2023

Prueksa Dokkulab[1,*] Apatcha Changkwanyeun[1]
Kanokrat Jirasatjanukul[1] Nuttakan Pakprot[1]
Tanakrit Thongklum[1]

Abstract

Digital society in today's era, the media is powerful and reaches a wider public in a faster time. The impact of media is also widespread, as people can embrace and use media anytime, anywhere. Therefore, social media literacy is very important to determine the proper resources for social media and analysis of whether the data is true or false. This includes knowing the benefits and harms that come from social media, and being consciously and wisely aware of social media in your news choices. Therefore, every digital citizen should have knowledge and be aware of social media before interacting or sharing it with others to prevent the consequences. The pedagogy to enhance social media literacy requires a method that will help create a learning experience that students can apply in their daily lives and allow students to have an internal screening process before deciding to act in response. The teaching methods are in line with social media literacy skills in each area. The author has, therefore, presented Evidence-based practice, Problem-based learning, Project-based learning, Authentic learning, Challenge-based learning, Situation-based learning, etc. to guide teachers in organizing learning activities to enhance social media literacy as above pedagogies have processes, steps, and concepts for organize teaching activities that are consistent with social media literacy skills in each element. This will make social media literacy beneficial to people as well as consolidate the potential in various areas of knowledge, skills, and attitudes of themselves, families, communities, and the global society.

Keywords: social media; media literacy; social media literacy

[1,*] Technology and Innovation in Education Program, Faculty of Education, Phetchaburi Rajabhat University
e-mail: prueksa.dok@mail.pbru.ac.th

[1] Technology and Innovation in Education Program, Faculty of Education, Phetchaburi Rajabhat University

บทนำ

เทคโนโลยีและนวัตกรรมการสื่อสารที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน ทำให้สื่อมีพลังและสามารถเข้าถึงประชาชนอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็วมากขึ้น ดังนั้น ผลกระทบของสื่อจึงเกิดขึ้นในวงกว้างตามไปด้วย ประกอบกับในยุคที่ประชาชนมีอัตราการบริโภคสื่อในที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ สามารถเปิดรับและใช้สื่อได้ทุกที่ทุกเวลา ผ่านสมาร์ตโฟนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตไร้สายได้อย่างรวดเร็ว ก็ยิ่งทำให้สื่อมีอิทธิพลต่อบุคคลและสังคมมากยิ่งขึ้นไปอีก ในขณะเดียวกัน คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้มากนัก แม้ว่าอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตของคนไทยจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เพื่อการหาความรู้ และอัตราการอ่านเฉลี่ยของคนไทยยังอยู่ในระดับต่ำ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2566, น. 13-17) ยิ่งไปกว่านั้น แหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ที่มีอยู่ยังไม่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่เป็นแค่เพียงแหล่งให้ความรู้เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านการสื่อสารในปัจจุบันได้นำพาสังคมไทยเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างเต็มตัว ซึ่งถือเป็นความท้าทายต่อระบบการศึกษา การจัดการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้อยู่บนฐานของนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเอื้อต่อกลุ่มผู้เรียนทุกช่วงวัยให้สามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, น. 11) การรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) จึงเป็นทักษะสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของประชาชนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากสื่อสมัยใหม่มีรูปแบบที่หลากหลายและมีความซับซ้อนมากขึ้น ผู้คนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการในการเข้าถึง การประเมิน การวิเคราะห์ และการสร้างสื่อ เพื่อให้สามารถตัดสินใจเลือกรับข่าวสารได้อย่างถูกต้อง (เทอดศักดิ์ ไม้เท้าทอง, 2557, น. 85) โดยการรู้เท่าทันสื่อนั้น เป็นการสะสมโครงสร้างความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมสื่อที่มีแบบแผนเนื้อหาโดยทั่ว ๆ ไป และมีมุมมองกว้าง ๆ เกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อ ซึ่งการรู้เท่าทันสื่อคือ ความเข้าใจลักษณะรูปแบบของสื่อ และความสามารถในการอธิบายความหมายของสิ่งที่เราพบในสื่อได้ โดยเราจะสามารถเข้าใจลักษณะรูปแบบของสื่อและสามารถอธิบายความหมายของเนื้อหาสื่อได้จากฐานความรู้หรือโครงสร้างความรู้ที่เรามี คนที่มีระดับการรู้เท่าทันสื่อสูง จึงสามารถเข้าใจในเนื้อหาของสื่อได้ดี และมีการตัดสินใจที่ดีขึ้นว่าจะเลือกเชื่อหรือไม่เชื่อเนื้อหาจากสื่อเหล่านั้น จนกระทั่งมีความสามารถในการใช้สื่อเพื่อผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของตนเองได้ (Potter, 2013, p. 79)

อย่างไรก็ตาม ในศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสื่อ โดยมีสื่อใหม่ (New media) ที่อาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาแทนที่สื่อดั้งเดิม (Traditional media) อย่างหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ส่งผลให้การรู้เท่าทันสื่อที่มีอยู่เดิมอาจไม่เพียงพอสำหรับบุคคลที่จะดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมของสื่อใหม่ เนื่องจากสื่อใหม่มีความจำเป็นต่อสังคมมนุษย์ และบุคคลจำเป็นที่จะต้องหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้ และจากการใช้สื่อใหม่อย่างแพร่หลายของผู้คนในยุคดิจิทัลที่เป็นสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลจาก

สื่อที่หลากหลายได้อย่างรวดเร็ว แต่เมื่อผู้บริโภคได้รับข้อมูลแล้วอาจไม่ได้มีการพิจารณาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน เชื่อถือข้อมูลที่ได้รับโดยไม่ได้ตรวจสอบแหล่งที่มา ไม่มีการวิเคราะห์ข้อมูล บริโภคสื่อด้วยอารมณ์และกระแสสังคม ขาดการพิจารณาถึงผลกระทบของข้อมูลที่ได้รับ ไม่สามารถประเมินคุณค่าและคุณภาพของข้อมูลได้ รวมถึงไม่ได้มีการสร้างสื่อที่ถูกต้องทั้งทางด้านของเนื้อหาและภาษา ตลอดจนการแสดงทัศนคติด้านลบที่ส่งผลเสียทั้งต่อตนเองและสังคม

การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ มีความสำคัญอย่างมากในการที่จะก้าวเข้าสู่สังคมยุคดิจิทัล การพิจารณาแหล่งข้อมูลที่มีมาตรฐานและเหมาะสมในสื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์ข้อมูลว่าจริงหรือเท็จอย่างไร และการรู้จักประโยชน์และโทษที่มาจากสื่อสังคมออนไลน์ จะทำให้เป็นผลดีและแสดงให้เห็นถึงการรู้เท่าทันในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในยุคก้าวล้ำทางเทคโนโลยี รู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีสติและปัญญา ในการเลือกรับข่าวสาร ไตร่ตรอง และใช้ข้อมูลเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์จะส่งผลให้ผู้ที่รู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีทางเลือกมากขึ้นในการบริโภคและการใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากนี้การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นการเพิ่มพลังให้แก่ตนเองในการควบคุมความเชื่อและพฤติกรรมส่วนตัวได้ ทั้งนี้ก็เพื่อย้อนกลับไปยังจุดมุ่งหมายที่ว่า หากเรารู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ เราจะไม่ตกเป็นเหยื่อของผู้ที่ใช้สื่อเพื่อหวังผลประโยชน์ แต่เราจะกลายเป็นผู้ที่สามารถใช้สื่อเพื่อให้ประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม (นักรบ นาคสุวรรณ, 2564, น. 499) ดังนั้น การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ จึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบหรือวิธีการที่จะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการกลั่นกรองภายใน ก่อนตัดสินใจแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารในสื่อ โดยแต่ละบุคคลจะมีความคิดเห็นของตนเองตามประสบการณ์เดิมหรือพื้นฐานความคิด ความเชื่อของตนเอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ครอบคลุม การรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ความจำเป็นของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ และแนวทางการประยุกต์การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปประยุคใช้ในสร้างรูปแบบหรือวิธีการที่เอื้อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนมุมมองของแต่ละคน ทราบถึงความแตกต่างที่แต่ละบุคคลมีต่อการรับรู้สื่อ ซึ่งจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์และประเมินค่าของสื่อนั้น ๆ ได้อย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้น

การรู้เท่าทันสื่อ

การกำหนดนิยามของคำว่า “การรู้เท่าทันสื่อ” เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1992 โดยผู้นำจากการประชุมของสถาบัน Aspen Media Literacy Leadership ที่ได้กำหนดนิยามไว้ว่า “การรู้เท่าทันสื่อ คือ ความสามารถในการเข้าถึง การวิเคราะห์ การประเมิน และการสร้างสื่อในรูปแบบที่หลากหลาย”

(Aufderheide, 1993, p. 47) ซึ่งในเวลาต่อมา เมื่อรูปแบบของสื่อมีความหลากหลายมากขึ้น การนิยามคำว่า การรู้เท่าทันสื่อ ให้มีความทันสมัยและใช้ได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มากยิ่งขึ้น ศูนย์การรู้เท่าทันสื่อ (Center for Media Literacy, 2005, p. 28) จึงกำหนดนิยามขึ้นใหม่ โดยพิจารณาให้ครอบคลุมในบริบทความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อสำหรับการศึกษาในศตวรรษนี้ โดยกำหนดว่า “การรู้เท่าทันสื่อ คือ วิธีการศึกษาที่เตรียมความ สามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน สร้าง และมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลายทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์ วีดิทัศน์ และอินเทอร์เน็ต โดยการรู้เท่าทันสื่อคือ การสร้างความเข้าใจบทบาทของสื่อในสังคมและทักษะสำคัญในการสืบเสาะ และความจำเป็นในการแสดงออกของบุคคล สำหรับการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย”

การรู้เท่าทันสื่อ มีความสำคัญต่อความเป็นพลเมืองในการสร้างและพัฒนาสมรรถนะทัศนคติและทักษะที่จำเป็นต่อความเข้าใจหน้าที่ของสื่อ เพื่อให้เป็นผู้ที่มีทักษะและความสามารถในการวิเคราะห์ ประเมิน และใช้สื่อในการประกอบวิชาชีพและการดำเนินชีวิตของบุคคล (UNESCO, 2011) ซึ่งการที่บุคคลจะเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ เป็นแรงงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นนักศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน หรือเป็นผู้บริโภคที่มีความรอบรู้ มีความเข้าใจ และความรอบคอบได้นั้น บุคคลจำเป็นต้องพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับสื่อและสารสนเทศซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้นตลอดจนมีความพร้อมในระดับของการรับรู้ที่หลากหลายทั้งในด้านความคิด ความรู้สึก และความประพฤติที่จะช่วยให้เข้าใจสารที่ได้รับ และใช้ประโยชน์ข่าวสารที่เผยแพร่ผ่านเทคโนโลยีในรูปแบบที่หลากหลายได้ (National Association for Media Literacy Education, 2014) ดังนั้น การมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพเพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นกุญแจที่สำคัญในการลดปัญหาที่เกิดขึ้น และส่งเสริมศักยภาพของบุคคลให้มีภูมิต้านทานในการรับรู้ข่าวสารที่อยู่รอบตัว การพัฒนาเพื่อให้เกิดทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (สาริศา จันทรอำพร, 2559, น. 85) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสมาคมแห่งชาติเพื่อการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อ (National Association for Media Literacy Education, 2014) ที่ได้จัดทำหลักการพื้นฐานของการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อในสหรัฐอเมริกา (Core Principles of Media Literacy Education in the United States) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประชาชนทุกช่วงวัยให้มีความสามารถในการสืบเสาะและการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับสื่อและการรู้เท่าทันสื่อจนกลายเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น โดยกำหนดวิธีการสอนที่มุ่งพัฒนาประชาชนให้มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ 6 ประการ ได้แก่ 1) การสืบเสาะอย่างกระตือรือร้นและการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับข่าวที่ได้รับและสร้างขึ้น 2) การขยายแนวคิดของการอ่านออกเขียนได้ในสื่อทุกรูปแบบ 3) การสร้างและสนับสนุนทักษะของผู้เรียนในทุกช่วงวัยที่จำเป็นต้องมีการปฏิบัติการเชิงบูรณาการ การปฏิบัติเชิงปฏิสัมพันธ์ และการปฏิบัติซ้ำ ๆ 4) การพัฒนาผู้เรียนที่มีความสำคัญสำหรับสังคมประชาธิปไตย 5) การรับรู้ว่าสื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและมีหน้าที่

ในฐานะที่เป็นตัวแทนของสังคม และ 6) การใช้ทักษะส่วนบุคคล ความเชื่อและประสบการณ์ในการประกอบสร้างความหมายจากเนื้อหาของสื่อ

การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้บัญญัติศัพท์ “สื่อสังคมออนไลน์” (Social media) ว่าหมายถึง ซอฟต์แวร์กลุ่มหนึ่งที่ทำงานโดยใช้พื้นฐานและเทคโนโลยีของเว็บตั้งแต่รุ่น 2.0 เช่น Facebook, Twitter, Wikipedia และบล็อกต่าง ๆ เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน ซึ่งนอกจากจะส่งข่าวสารข้อมูลและแลกเปลี่ยนกันแล้ว ยังอาจทำกิจกรรมที่สนใจร่วมกันผ่านบริการเครือข่ายสังคม ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเพื่อนสามารถวิพากษ์วิจารณ์กันเองได้ ส่งข้อความส่วนตัว และเข้าไปอ่านข้อความของเพื่อน ๆ

จากข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2565 โดย สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2566, น. 28) พบว่า สื่อสังคมออนไลน์ที่คนใช้มากที่สุด 5 อันดับแรก คือ Facebook (ร้อยละ 93.3) รองลงมาคือ LINE (ร้อยละ 92.8), Facebook Messenger (ร้อยละ 84.7), TikTok (ร้อยละ 79.6), Instagram (ร้อยละ 68.7) ในขณะที่ปี 2564 พบว่า สื่อสังคมออนไลน์ที่คนใช้มากที่สุด 5 อันดับแรกคือ YouTube (ร้อยละ 94.2) รองลงมาคือ Facebook (ร้อยละ 93.3), LINE (ร้อยละ 86.2), Facebook Messenger (ร้อยละ 77.1), Instagram (ร้อยละ 64.2), Twitter (ร้อยละ 57.8) ส่วน TikTok ยังอยู่อันดับที่ 6 โดยมีผู้ตอบว่าใช้เพียงร้อยละ 54.8 ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีผู้ใช้งาน TikTok ในสัดส่วนที่ค่อนข้างมากและเป็นที่น่าจับตามอง ในช่วงที่เกิด Covid-19 ปี 2564 ได้มีการสำรวจ IUB แล้วเห็นว่ายอดผู้ใช้งานเติบโตสูงมาก และเมื่อศึกษาถึงแนวโน้มการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวต่อหลังจากช่วง Covid-19 พบว่ายังไม่มีแนวโน้มที่สูงขึ้น ซึ่งมีหลายแพลตฟอร์มที่เติบโตในช่วง Covid-19 แต่ปัจจุบันกระแสเริ่มหายไปแล้วอย่างเช่น Clubhouse และ TikTok ได้มีการใช้ Shoppertainment ในแพลตฟอร์ม ทำให้มีการใช้งานแพลตฟอร์มเพื่อความบันเทิงเท่านั้นแต่เมื่อมีการซื้อขายสินค้าออนไลน์เกิดขึ้นทำให้แพลตฟอร์มดังกล่าวยังคงเป็นที่นิยมอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของ Covid-19 จะคลี่คลายแล้วก็ตาม อีกทั้งจากข้อมูลยังพบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยนิยมใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหาข้อมูลข่าวสาร (ร้อยละ 67.6) ติดตามข่าวและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (ร้อยละ 64.1) ใช้ในการศึกษานอกจากนี้เมื่อพิจารณาที่เหตุผลที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์พบว่าร้อยละ 44.2 ใช้ในการอ่านข่าวเรื่องราวใหม่ ๆ นับได้ว่าพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตได้เปลี่ยนไปอย่างมาก ในเรื่องของการอ่านโพสต์ ข่าว บทความ หรือหนังสือ

จะเห็นได้ว่าทั่วโลกมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งมีผลทำให้พฤติกรรมในการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ดังนั้น การดำเนินงานทั้งภาครัฐและภาค เอกชนในปัจจุบันจึงต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยภาครัฐควรทำความเข้าใจพฤติกรรมการใช้ชีวิตของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อที่จะสามารถออกแบบการให้บริการได้

ตรงตามความต้องการของประชาชน ส่วนภาคเอกชนก็ต้องเข้าใจพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้บริโภคเช่นเดียวกัน เพื่อให้สามารถออกแบบนำเสนอสินค้าและบริการได้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคในยุคดิจิทัลได้มากขึ้น

จากการศึกษาองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของ ชัชชญา เรืองยศ และแอนนา จุมพลเสถียร (2565, น. 150) การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบไปด้วย 1) การเข้าถึงและทำความเข้าใจความหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการอ่านข้อมูลจากสื่อที่ได้รับ พร้อมทั้งวิเคราะห์ด้วยความละเอียดถี่ถ้วน 2) การวิเคราะห์เพื่อแยกแยะเนื้อหาว่าจะเกิดผลเสียกับสังคม และตนเองอย่างไรบ้าง 3) การประเมินคุณค่าของสื่อ คือการตรวจสอบ วิเคราะห์เนื้อหาสื่อที่ผู้ใช้งานต้องประเมินได้ว่าสื่อนั้นมีประโยชน์ต่อผู้รับสารหรือไม่ รวมถึงการพิจารณาเรื่องจรรยาบรรณต่าง ๆ 4) การผลิตและสร้างสรรค์สื่อ เรียนรู้เกี่ยวกับสื่อ พัฒนาการสร้างสื่อในรูปแบบที่ตนเองทำขึ้นมาอย่างสร้างสรรค์ เช่น คำพูดที่เหมาะสมในการแสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับ ฉัตรเมือง เผ่ามานะเจริญ, จตุพล ยงศร และจักรกฤษณ์ โปณะทอง (2561, น. 19) ที่ได้ศึกษาองค์ประกอบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ครอบคลุมทั้ง 8 ประเด็น ได้แก่ 1) การตระหนักถึงผลกระทบในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ 2) การตรวจสอบความถูกต้องของสื่อสังคมออนไลน์ 3) การแยกแยะข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์ 4) การวิเคราะห์เทคนิคการสื่อสารของสื่อสังคมออนไลน์ 5) การรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างผลงานในสื่อสังคมออนไลน์ 6) การรู้ความหมายที่ใช้ในสื่อสังคมออนไลน์ 7) การประเมินคุณค่าที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ 8) การคัดเลือกข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ และ 9) การสร้างสรรค์ผลงานผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ความจำเป็นของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

การเข้ามามีบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลครอบคลุม 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การดำเนินชีวิตประจำวันในครอบครัว ที่พบว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์มีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว กล่าวคือ มีการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกในครอบครัวผ่าน Facebook, Instagram รวมทั้งโปรแกรมสนทนาออนไลน์ ในขณะเดียวกันการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวลดลง 2) การดำเนินชีวิตประจำวันในการเรียน พบว่า การใช้สื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้รูปแบบในการค้นหาข้อมูลข่าวสารของวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นในการค้นคว้าหาความรู้เพื่อช่วยในการศึกษา และช่วยทำให้เข้าใจเนื้อหาที่อยู่ในบทเรียนมากขึ้น และ 3) การดำเนินชีวิตประจำวันในการใช้เวลาว่างและการใช้สื่อมวลชน พบว่า มีการนำสื่อสังคมออนไลน์มาเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร โดยการสร้างข้อมูลเกี่ยวกับตนเองผ่านทางแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ กล่าวคือ มีการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram, TikTok รวมทั้งโปรแกรมสนทนาออนไลน์ การเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้รู้สึก

ผ่อนคลายความเครียด โดยกิจกรรมยามว่างส่วนใหญ่คือ การเปิดรับเพื่อนใหม่ที่รู้จักผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ (อุลิชษา ครุฑะเสน, 2556, น. 283)

อินเทอร์เน็ตถูกใช้เป็นช่องทางหลักในการส่งต่อข้อมูลและสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม การไหลผ่านของข้อมูลปริมาณมหาศาลในอินเทอร์เน็ตทำให้การคัดกรองและตรวจสอบเป็นไปได้ยาก ในขณะเดียวกัน การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของคนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเป็นอิสระอาจทำให้การเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จ ความคิดเห็นด้านลบ และการหลอกลวงมีความเสี่ยงที่จะเกิดมากยิ่งขึ้น อีกทั้งวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับอินเทอร์เน็ตมากเกินไป ยังนำไปสู่แนวโน้มการสร้างความรุนแรงบนโลกดิจิทัลต่าง ๆ เช่น การโจมตีเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือการช่วงชิงข้อมูลที่เป็นความลับ ซึ่งสร้างความเสียหายทั้งต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565, น. 28-29) ทั้งนี้ หากโลกอินเทอร์เน็ตซึ่งเปรียบเสมือนเป็นช่องทางการพบปะระหว่างผู้คนบนโลกที่อยู่ห่างไกลกันได้อย่างไร้พรมแดนและสะดวกรวดเร็ว มีความน่าเชื่อถือในการใช้งานลดน้อยลง ปริมาณกิจกรรมบนโลกอินเทอร์เน็ตอาจมีแนวโน้มลดน้อยลง และอาจส่งผลต่อการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่น้อยลงด้วยเช่นกัน และส่งผลกระทบให้การพัฒนาสู่ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศหยุดชะงัก และสูญเสียความสามารถในการแข่งขันทางด้านดิจิทัลในเวทีโลก

การใช้งานของผู้ใช้บนโลกอินเทอร์เน็ต ก่อให้เกิดข้อมูลจำนวนมากที่หมุนเวียนอยู่ภายในระบบ เมื่อข้อมูลถูกบันทึกข้าสู่ระบบโครงข่ายอินเทอร์เน็ตแล้ว ข้อมูลเหล่านี้อาจถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความเสียหายแก่บุคคลนั้น ๆ ในขณะเดียวกัน ยังอาจถูกใช้เพื่อติดตามโดยผู้ไม่หวังดีหรือติดตามและควบคุมโดยภาครัฐ จนกระทั่งลดทอนการแสดงออกอย่างมีเสรีภาพในโลกอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านสังคมยังชี้ให้เห็นว่า การใช้ชีวิตของประชาชนไม่ได้สะดวกสบายมากขึ้น เนื่องจากมีความสุ่มเสี่ยงที่จะถูกฉ้อโกงหรือหลอกลวง รวมถึงตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมบนโลกไซเบอร์ต่าง ๆ ทั้งยังอาจเป็นต้นตอของความขัดแย้งของคนในสังคม เนื่องจากเป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ ประวัติการใช้งานอินเทอร์เน็ตอาจถูกนำไปใช้เพื่อติดตามและควบคุมจากผู้ประสงค์ร้ายได้

พลเมืองดิจิทัลทุกคนจึงควรมีองค์ความรู้และมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวก่อนมีปฏิสัมพันธ์หรือส่งต่อให้บุคคลอื่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบตามมา เพราะหากส่งต่อข้อมูลข่าวปลอมออกไป นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความตระหนักต่อตนเองและบุคคลอื่นแล้ว ยังส่งผลในแง่ของการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอีกด้วย หากไม่มีการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมา ก็จะทำให้ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เกิดความเข้าใจผิด จนนำไปสู่การกระทำผิดจนส่งผลลบทั้งต่อตนเองและสังคม หรืออาจถูกเอารัดเอาเปรียบได้ (สิรินทร พิบูลภานุวัธน์, นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, 2563, น. 179)

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

การจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับรูปแบบ และวิธีการสอนที่มีการออกแบบเครื่องมือและกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียน โดยอาศัยการมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีประโยชน์ต่อคนกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงเป็นการรวมศักยภาพด้านต่าง ๆ ทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติ (อุษา บิ้กกิ้นส์, 2555, น. 155)

ในประเทศกลุ่มสหภาพยุโรปได้ให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบ 2 ด้าน ที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ คือ สมรรถนะของปัจเจกบุคคล และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อทักษะ 4 ด้าน ที่เป็นตัวชี้วัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ คือ 1) ทักษะเชิงเทคนิค (Technical) 2) ทักษะเชิงการคิด (Cognitive) 3) การมีส่วนร่วม (Participative) และ 4) การสร้างสรรค์ (Creative) ทั้งนี้ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมจะส่งผลการส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการสร้างทักษะในด้านต่าง ๆ โดยปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมจะรวมไปถึงความเข้มแข็งของเศรษฐกิจในแต่ละประเทศ สถานภาพทางการเงินของพลเมือง การออกกฎหมายและการตรวจสอบสื่อดิจิทัล รวมถึงการให้ความสำคัญจากภาครัฐในนโยบายด้านการศึกษา เนื่องจากการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้เกิดขึ้นได้โดยลำพัง แต่เป็นผลมาจากปัจจัยซึ่งเป็นพลวัตอันหลากหลาย และขึ้นอยู่กับทักษะและสมรรถนะของปัจเจกบุคคลในการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในโลกยุคดิจิทัล ดังนั้น หากต้องการให้เกิดทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในโลกดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงอิทธิพลของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อควบคู่กันไปด้วย (ชัชฎา อัครศรีวร นากาโอคะ และกฤชณัท แสนทวี, 2562, น. 57)

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ มี 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ และเป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้ หลักการเรียนรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ คือ การตั้งคำถามอย่างวิพากษ์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองให้รอบด้าน รู้จักตั้งคำถามและข้อสงสัยเกี่ยวกับสื่อ 2) ความตระหนักในอิทธิพลของสื่อ (Media effect awareness) การมีความรู้ความเข้าใจถึงผลกระทบของสื่อ จะช่วยให้สามารถตัดสินใจได้ว่าผลลัพธ์แบบใดที่ต้องการและผลลัพธ์แบบใดที่ควรหลีกเลี่ยง และการตระหนักในผลกระทบของสื่อจะช่วยให้ผู้รับสื่อสามารถปกป้องตนเอง ครอบครัว และสังคมได้ และ 3) การรู้เท่าทันตนเอง (Self-awareness) คือ การคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนาตนเอง โดยใช้หลักการเชิงพุทธเข้ามาผสมผสาน (ชัชฎา อัครศรีวร นากาโอคะ และกฤชณัท แสนทวี, 2562, น. 61) สอดคล้องกับ อุลิชษา ครุฑะเสน (2556, น. 279-280) ที่กล่าวถึงปัจจัยส่งเสริมที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อจำนวน 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) กลุ่มเพื่อนและกลุ่มครู (Peer group & teacher) กลุ่มเพื่อนที่เข้มแข็ง จะช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจ ไม่คล้อยตามกระแสสื่อ และเกิดการเรียนรู้เท่าทัน

สื่อในระดับที่มีผลต่อเนื่องถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และกลุ่มครูที่ตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อจะช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เท่าทันสื่อได้ 2) การเปิดรับสื่อสร้างสรรค์ (Media exposure) และการใช้สื่อ และเทคโนโลยีสื่ออย่างสร้างสรรค์ (Media uses) จึงควรมีสื่อสร้างสรรค์หลากหลายที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ผู้เรียนแต่ละวัยในปริมาณที่มากพอ 3) การอ่าน (Reading) เป็นกระบวนการคิดและการตีความซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาที่เป็นฐานสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ 4) สุนทรียภาพ (Aesthetic) การมีสุนทรียะ รู้จักเรื่องความงาม ทำให้ผู้เรียนสามารถแยกสื่อขยะออกจากสื่อสุนทรียะได้

นอกจากนี้ สมาคมแห่งชาติเพื่อการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อ (National Association for Media Literacy Education, 2014) ได้มีการจัดทำหลักการพื้นฐานของการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อในสหรัฐอเมริกา (Core Principles of Media Literacy Education in the United States) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประชาชนทุกช่วงวัยให้มีความสามารถในการสืบเสาะและการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับสื่อและการรู้เท่าทันสื่อจนกลายเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น โดยกำหนดวิธีการสอนที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ 6 ประการ ดังนี้

1) การสืบเสาะอย่างกระตือรือร้นและการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับข่าวที่ได้รับและสร้างขึ้น

2) การขยายแนวคิดของการอ่านออกเขียนได้ในสื่อทุกรูปแบบ

3) การสร้างและสนับสนุนทักษะของผู้เรียนในทุกช่วงวัยที่จำเป็นต้องมีการปฏิบัติการเชิงบูรณาการ การปฏิบัติเชิงปฏิสัมพันธ์ และการปฏิบัติซ้ำ ๆ

4) การพัฒนาผู้เรียนที่มีความสำคัญสำหรับสังคมประชาธิปไตย

5) การรับรู้ว่าสื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและมีหน้าที่ในฐานะที่เป็นตัวแทนของสังคม

6) การใช้ทักษะส่วนบุคคล ความเชื่อและประสบการณ์ในการประกอบสร้างความหมายจากเนื้อหาของสื่อ

จากการศึกษาของ อุลิชษา ครุฑะเสน (2556, น. 281) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน พบว่า การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ (Learning process design) เป็นการมองกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ปลายทางคือ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วย

1) การเรียนรู้เชิงรุกด้วยการลงมือปฏิบัติจริง (Active learning) การเรียนรู้เท่าทันสื่อเป็นการเรียนเรื่องกระบวนการคิดจึงไม่สามารถใช้การสอนหรือการบรรยายได้ จำเป็นต้องใช้การลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขึ้นภายในตน

2) กระบวนการกลุ่ม (Group) และการวิเคราะห์อภิปรายแลกเปลี่ยน (Discussion) การเรียนรู้เท่าทันสื่อต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์มุมมองที่หลากหลายของผู้เรียน จึงต้องใช้รูปแบบการศึกษาเป็นกลุ่ม เรียนรู้ผ่านการสนทนา (Learning through dialogue) ของสมาชิกในกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ

3) การมีส่วนร่วม (Participation) ผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ต้องมีคำถามที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมวิเคราะห์ตีความข้อมูล เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

4) การใช้สื่อที่เหมาะสมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Media) โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ การเลือกสื่อที่เหมาะสม และทันสมัย ที่อยู่ในกระแสความสนใจของเยาวชน

5) กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (Variety activities) เช่น กระบวนการละคร กระบวนการผลิตสื่อเพราะเยาวชนเป็นวัยที่ต้องการกิจกรรมเพื่อสั่งสมการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

6) เนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลายและบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต (Variety & life integrated contents) การเรียนรู้เท่าทันสื่อสามารถใช้เนื้อหาได้อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะเนื้อหาที่มีผลกระทบกับชีวิตจริงของเยาวชน และยังครอบคลุมถึงเนื้อหาที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันจากอิทธิพลของสื่อ เช่น วิถีชีวิตชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

7) บรรยากาศการเรียนรู้แนวนอน (Horizontal atmosphere) หมายถึง บรรยากาศที่ไม่มีการใช้อำนาจ การเรียนรู้เท่าทันสื่อเป็นการเรียนรู้โดยการฝึกคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณจึงจำเป็นที่จะต้องมีอิสระในการคิดและการแสดงความคิดเห็นโดยไม่มีการตัดสิน

แนวทางการประยุกต์การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

Hobbs (2011, pp. 124-128) ได้กล่าวถึงมิติที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ไว้ว่า ความรู้เดิมของผู้เรียนนั้นมีความจำเป็นต่อความรู้ภายใต้บริบทเฉพาะ (Situate knowledge) และความคิดภายใต้บริบทนั้น ๆ ซึ่งสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน คือ การซักถามในเชิงลึกนั้นมีความเป็นไปได้ในการแปรสภาพการวิเคราะห์ และประเมินค่านำไปสู่การได้มาซึ่งสารสนเทศใหม่ ๆ ผ่านการเชื่อมโยงของคำถามกับสิ่งที่ค้นพบ นั่นคือกระบวนการพื้นฐานที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ ๆ จึงเป็นที่มาของแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ดังต่อไปนี้

1. ทักษะการเข้าถึง ได้แก่

1.1 การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเข้าถึง ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการค้นหาสารสนเทศ การแก้ไขปัญหา การแสดงความรู้สึกนึกคิดของตน และการสื่อสารสารสนเทศไปยังผู้อื่น มีการมอบหมายงานที่จะแสดงถึงความก้าวหน้าในการใช้เครื่องมือ

1.2 การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นหาสารสนเทศจากแหล่งทรัพยากรที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกประสบการณ์อย่างมีอิสระ มีการสร้างทางเลือกให้กับผู้เรียน หรือเลือกจากสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนมากที่สุด

1.3 การสร้างความเข้าใจ ผู้สอนควรพิจารณาว่าผู้เรียนมีความเข้าใจในสารแต่ละสารอย่างสมเหตุสมผลหรือไม่ โดยอาจสร้างบรรยากาศการเรียนที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการตีความ การพินิจพิจารณา การประเมินคุณค่า และความสมเหตุสมผลในการแบ่งปันสารสนเทศนั้น ๆ หรือการกำหนดกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกตีความและฝึกอธิบายชี้แจง

2. ทักษะการวิเคราะห์ ได้แก่

2.1 การตั้งคำถามที่ดี เช่น การใช้คำถามปลายเปิดที่ไม่มีการตอบว่าถูกหรือผิด เพื่อให้ผู้เรียนได้ตอบคำถามภายในชั้นเรียน และตั้งคำถามใหม่อย่างต่อเนื่อง

2.2 การกระตุ้นความรู้ ผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือมอบหมายงานที่กระตุ้นการใฝ่รู้ใฝ่เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ หรือมีองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการจดจำที่อาจจำเป็นต้องใช้การแบบทดสอบวัดผลลัพธ์ของหลักสูตร (High-stakes tests)

2.3 การกำหนดสภาพบริบท ผู้สอนควรสร้างกรอบการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามที่สำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงหัวใจสำคัญและจิตวิญญาณ โดยผู้สอนอาจจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ค้นหาข้อมูลภายใต้บริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อสร้างความตระหนักในคุณค่าของการที่ได้เรียนรู้

3. ทักษะการประเมิน ได้แก่

3.1 การส่งเสริมมุมมองความคิดที่หลากหลาย ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้จินตนาการไปถึงจิตวิญญาณ ความรู้สึก และความคิดเห็นของผู้อื่น และพิจารณาว่าผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงความคิดหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือไม่

3.2 การตั้งสมมติฐานและคาดคะเนถึงผลลัพธ์ ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่มีความขัดแย้งกัน โดยการจัดประสบการณ์ในชั้นเรียนให้เสมือนกับโลกภายนอก เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการให้เหตุผลในสถานการณ์ชีวิตประจำวันที่มีความท้าทาย โดยให้ความสำคัญกับการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

3.3 การกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ ผู้สอนควรจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้พิจารณาความเป็นไปของสังคม การเมืองการปกครอง การนับหน้าถือตา และการใช้อำนาจโดยการฝึกปฏิบัติผ่านวิธีการทางการสื่อสาร แล้วสังเกตผลสะท้อนกลับในตัวผู้เรียนที่แสดงออกจากพฤติกรรมในการสื่อสารของตัวผู้เรียนเอง

4. ทักษะการสื่อสาร ได้แก่

4.1 การแสดงความคิดเห็นในรูปแบบที่หลากหลาย ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีการแสดงความคิดเห็นในรูปแบบที่หลากหลาย ครอบคลุม การเล่าเรื่องหรือการบรรยาย การพูดโน้มน้าวใจและการอธิบายชี้แจง

4.2 การสร้างความน่าเชื่อถือไปยังผู้รับชม ผู้สอนควรจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ความสามารถที่มีอยู่เพื่อการสื่อสารอย่างมีเป้าหมาย โดยให้ผู้เรียนได้สรุป และถอดบทเรียน

จากความคิดเห็นที่เขาได้ประสบพบเจอ และพิจารณาว่าผู้เรียนสามารถเข้าถึงผู้รับชมได้อย่างแท้จริงหรือไม่

4.3 การสร้างเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการสื่อสารและผู้รับชม ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างรูปแบบเนื้อหาที่เหมาะสม สอดคล้องกับกับวัตถุประสงค์ในการสื่อสารและกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากนี้ ยูเนสโก (UNESCO, 2011) ได้ให้แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ไว้ว่า ผู้สอนควรมีการค้นหาแนวทางการสอนและสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ โดยการพัฒนากิจกรรมการเรียน การสอนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือร่วมกับวิธีการสอนที่สอดคล้องในการส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ผู้เขียนจึงได้ทำการวิเคราะห์ความสอดคล้องของวิธีการ หรือกลยุทธ์การจัดการเรียนสอน (Pedagogy) กับทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์การจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของวิธีการจัดการเรียนสอนกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์	**การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์**	**การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน**	**การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน**	**การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง**	**การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความท้าทายเป็นฐาน**	**การจัดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์**
1. การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเข้าถึง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. การสร้างความเข้าใจในสาร	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. การตั้งคำถามที่ดี	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5. การกระตุ้นความรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6. การกำหนดสภาพบริบท	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7. การส่งเสริมมุมมองความคิดที่หลากหลาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8. การตั้งสมมติฐานและคาดคะเนถึงผลลัพธ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของวิธีการจัดการเรียนสอนกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ (ต่อ)

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์	การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์	การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน	การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน	การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง	การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความท้าทายเป็นฐาน	การจัดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์
9. การกล่าวถึงอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10. การแสดงความคิดเห็นในรูปแบบที่หลากหลาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11. การสร้างความน่าเชื่อถือไปยังผู้รับชม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12. การสร้างเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์	✓	✓	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของวิธีการจัดการเรียนสอนกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ สามารถสรุปเป็นแนวทางในการประยุกต์การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ได้ ดังนี้

1) การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์

การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence based practice) เป็นกระบวนการสืบค้นหาหลักฐานความรู้จากงานวิจัยไปสู่การปฏิบัติ นำหลักฐานมาประกอบการพิจารณา ตัดสินใจและกำหนดเป็นแนวปฏิบัติ โดยอาจมอบหมายให้นักศึกษาได้ทำกิจกรรมค้นคว้าบนอินเทอร์เน็ตและใช้ทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ใน 4 ขั้นตอนการปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์ (Cinque & Bortoluzzi, 2013, p. 11) ได้แก่ 1) ตั้งคำถามที่ตอบได้ 2) ค้นหาสารสนเทศหรือหลักฐานที่ดีที่สุดที่สามารถตอบคำถามได้ 3) ทบทวนและประเมินวิพากษ์สารสนเทศหรือหลักฐานที่ได้มาทั้งคุณภาพและความน่าเชื่อถือ และ 4) นำผลหรือคำตอบที่ได้ไปใช้ในทางปฏิบัติหรือใช้ในการทำงาน ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ จะช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย โดยอาศัยการใช้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ เป็นแนวทางในการเรียนรู้และการแก้ปัญหา ส่งเสริมให้

ผู้เรียนมีการผสมผสานความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เดิม และการเรียนรู้ใหม่ หรือทักษะใหม่ที่ได้จากการประเมินสถานการณ์ การตั้งคำถาม การค้นหาความรู้ที่เป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือ การนำไปใช้ และการประเมินผลการนำไปใช้ จึงเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่พัฒนาความสามารถของผู้เรียนทั้งด้านการเรียนรู้ และและการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

2) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem based learning) เป็นการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่ เผชิญหน้ากับปัญหาด้วยตนเอง ต้องการค้นคว้าหาความรู้เพื่อคิดแก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริง โดย Jenkins (2015, p. 95) ได้ระบุว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเข้าถึงและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น สื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เข้าใจถึงค่านิยมส่วนรวม และเป็นการดีต่อการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม รวมทั้ง Georgsen & Ryberg (2010, p. 93) ก็ได้ยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดและรวบรวมสารสนเทศเพื่อแก้ปัญหาอย่างมีความหมาย และยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้ด้วยการสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาอีกด้วย

3) การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project based learning) เป็นการเรียนการสอนที่เน้นฝึกประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติเหมือนกับทำงานในชีวิตจริงอย่างเป็นระบบ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการค้นคว้า ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เขียนกระบวนการจัดทำโครงงาน และสรุปผลงานเป็นชิ้นงานรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ การประเมินคุณภาพ ความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของสารสนเทศ สื่อสังคมออนไลน์ หรือทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีความสามารถในการแก้ปัญหาและมีความเป็นอิสระในการทำโครงงาน (Bédard, Lison, Dalle, Cote & Boutin, 2012, p. 21) นอกจากนี้ยังเป็นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมในบริบทสถานการณ์จริง และใช้เครื่องมือดิจิทัลที่หลากหลายในการสร้างโครงงานเพื่อเป็นแก้ไขปัญหาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ที่เกิดขึ้นในสังคม

4) การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง

การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic learning) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์หลากหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับแรงจูงใจจากปัญหาในชีวิตจริง และมีการลงมือปฏิบัติเพิ่มมากขึ้นในกระบวนการเรียนการสอน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีการคิดแบบผู้เชี่ยวชาญ และสามารถสื่อสารสิ่งที่ซับซ้อน สามารถแยกแยะข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในยุคศตวรรษที่ 21 เพราะการเรียนรู้ตามภาพจริงโดยทั่วไปจะเน้นไปที่ปัญหาในชีวิตจริง

ที่ซับซ้อน และวิธีการแก้ปัญหา โดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก กรณีศึกษา และการมีส่วนร่วมในชุมชนเสมือนจริงในชีวิตจริง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ใช่แค่การเรียนรู้ทักษะพื้นฐาน แต่เป็นการรวบรวมทักษะต่าง ๆ ที่มีอยู่ไปปฏิบัติงานที่ต้องการ การฝึกทักษะการคิดที่ซับซ้อน และค้นหาความรู้ที่ลึกซึ้งที่ใช้ในการแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์งานต่าง ๆ ซึ่งผลงานเหล่านี้สามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานการณ์นอกห้องเรียน โดยตั้งอยู่บนเกณฑ์ 3 ประการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การสร้างความรู้ (Construction of knowledge) 2) การสืบสอบทางวิชาการ (Disciplined inquiry) และ 3) การให้คุณค่านอกเหนือจากโรงเรียน (Value beyond school) (Rule, 2006; Lombardi, 2007 อ้างถึงใน กฤษฎา วรพิน, 2562, น. 4-5)

5) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความท้าทายเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความท้าทายเป็นฐาน (Challenge based learning) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันเพื่อการแก้ปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริง เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือกันและการลงมือปฏิบัติจริง กล่าวคือ มีการใช้กระบวนการที่เกิดขึ้นตามสภาพจริง มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงเพื่อทำให้ชุมชนหรือที่ที่ผู้เรียนอาศัยอยู่เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันเป็นทีม ทั้งกับเพื่อน ครู และผู้เชี่ยวชาญในชุมชน เพื่อถามคำถามที่สนใจ พัฒนาความรู้เชิงลึกในสาระวิชา ต่าง ๆ มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและหาวิธีแก้ไข ตลอดจนลงมือแก้ไขปัญหา และร่วมกันแบ่งปันประสบการณ์ของตนเอง (Apple, 2011, p. 9)

6) การจัดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์

การจัดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ (Situation-based learning) เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างมีความหมายที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจากการกระทำจริงผ่านทางกิจกรรมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่ในสถานการณ์ตามวัฒนธรรมและประสบการณ์ในบริบทของสภาพจริง หรือเสมือนจริง เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจปัญหา วิเคราะห์ความสัมพันธ์และความสำคัญเกี่ยวกับสาเหตุและแนวทางการแก้ปัญหา นำเสนอและเปลี่ยนความรู้ที่ได้ ทำให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์การคิด รู้จักแยกแยะ พิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นและสรุปสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล (วชิราภรณ์ อำไพ และชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2562, น. 253) ที่จะช่วยให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ได้มากกว่าการท่องจำ โดยชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2553, น. 54) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้สอนควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนและผู้สอนมีประสบการณ์ร่วมกัน ในการปรับความรู้ความเข้าใจจนสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ และให้ผู้เรียนได้พบกับสถานการณ์ปัญหาที่เป็นจริง ซึ่งจะเป็นการพัฒนาผู้เรียนจากการเป็นผู้ที่ไม่มีประสบการณ์และมีมุมมองในปัญหาที่แคบจนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญ และสามารถค้นคว้าหาความรู้จากสิ่งแวดล้อมด้วยมุมมองที่หลากหลายได้มากยิ่งขึ้น

บทสรุป

การเข้ามามีบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล ครอบคลุมการดำเนินชีวิตประจำวันในครอบครัว การดำเนินชีวิตประจำวันในการเรียน และการดำเนินชีวิตประจำวันในการใช้เวลาว่างและการใช้สื่อมวลชน พลเมืองดิจิทัลทุกคนจึงควรมีองค์ความรู้ และมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวก่อนมีปฏิสัมพันธ์หรือส่งต่อให้บุคคลอื่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบตามมา ซึ่งนอกจากสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความตระหนักต่อตนเองและบุคคลอื่นแล้ว ยังส่งผลในแง่ของการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทำให้ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เกิดความเข้าใจผิด จนนำไปสู่การกระทำผิดจนส่งผลลบทั้งต่อตนเองและสังคมจนกระทั่งถูกเอารัดเอาเปรียบได้ การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยผู้สอนควรต้องใช้รูปแบบหรือวิธีการที่จะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการกลั่นกรองภายใน ก่อนตัดสินใจแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารในสื่อ โดยแต่ละบุคคลจะมีความคิดเห็นของตนเองตามประสบการณ์เดิมหรือพื้นฐานความคิด ความเชื่อของตนเอง ผู้เขียนจึงได้นำเสนอการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความท้าทายเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ ฯลฯ เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากวิธีการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวมีกระบวนการ ขั้นตอนและแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละด้าน ครอบคลุม การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ การสร้างความเข้าใจในสาร การตั้งคำถามที่ดี การกระตุ้นความรู้ การกำหนดสภาพบริบท การส่งเสริมมุมมองความคิดที่หลากหลาย การตั้งสมมติฐานและคาดคะเนถึงผลลัพธ์ การกล่าวถึงอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ การแสดงความคิดเห็นในรูปแบบที่หลากหลาย การสร้างความน่าเชื่อถือไปยังผู้รับชม และการสร้างเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ซึ่งจะช่วยให้การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีประโยชน์ต่อคนกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงเป็นการรวมศักยภาพด้านต่าง ๆ ทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติของตัวผู้เรียนเอง รวมไปถึงครอบครัว ชุมชน และสังคมโลก

บรรณานุกรม

Apple Inc. (2011). **Challenge Based Learning: A Classroom Guide.** Retrieved October 1, 2020, from https://images.apple.com/education/docs/CBL_Classroom_Guide_Jan_2011.pdf

Aufderheide, P. (1993). **Media Literacy: A Report of the National Leadership.** Washington, D.C.: The Aspen Institute.

Bédard, D., Lison, C., Dalle, D., Cote, D. & Boutin, N. (2012). Problem-based and project-based learning in Engineering and Medicine: Determinants of students' engagement and persistence. **Interdisciplinary Journal of Problem-based Learning.** 6 (2), pp. 7-30.

Center for Media Literacy. (2005). **Five key questions of media literacy.** Retrieved 29 June 2021, from http://www.medialit.org/sites/default/files/14B_CCKQPoster+5 essays.pdf

Cinque, M., & Bortoluzzi, M. (2013). Promoting digital skills and critical awareness through online search and personal knowledge management: A Case Study. In P. Vittorini, R. Gennari, I. Marenzi, T. D. Mascio, & F. D. la Prieta (Eds.), **2nd International Workshop on Evidence-based Technology Enhanced Learning.** (pp. 9–16). Heidelberg: Springer International Publishing.

Georgsen, M., & Ryberg, T. (2010). Enabling Digital Literacy: Development of Meso-level Pedagogical Approaches. **Nordic Journal of Digital Literacy.** 5 (2), pp. 88-100.

Hobbs, R. (2011). **Digital and Media Literacy: connecting culture and classroom.** United States of America: Corwin.

Jenkins, R. (2015). **Integrating digital literacy into English language instruction: Companion learning resource.** Washington, DC: U.S. Department of Education, Office of Career, Technical, and Adult Education.

Lombardi, M.M. (2007). Authentic learning for the 21st century: An overview. In D.G. Oblinger (Ed.), **Educause learning initiative. Advancing learning through IT innovation**. (pp. 1-12). Louisville, CO: EDUCAUSE.

National Association for Media Literacy Education. (2014). **Media literacy defined.** Retrieved 19 May 2021, from http://namle.net/publications/media-literacy-definitions/

Office of Educational Technology. (2016). **Future Ready Learning Reimagining the Role of Technology in Education.** Retrieved October 15, 2020, from https://tech.ed.gov/files/2015/12/NETP16.pdf

Potter, W.J. (2013). **Media Literacy.** (6th Ed). California: SAGE Publications.

Rule, A.C. (2006). Editorial: The components of authentic learning. **Journal of Authentic Learning.** 3 (1), pp. 1-10.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2011). **Media and information literacy: Curriculum for Teachers.** Retrieved October 19, 2021, from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971

กฤษฎา วรพิน. (2562). การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ตามสภาพจริงและการคิดเชิงระบบ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. **วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.** 46 (4), น. 1-21.

ฉัตรเมือง เผ่ามานะเจริญ, จตุพล ยงศร และจักรกฤษณ์ โปณะทอง. (2561). การวิเคราะห์องค์ประกอบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร. **วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม.** 6(2), น. 8-21.

ชัชฎา อัครศรีวร นากาโอคะ และกฤชณัท แสนทวี. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรู้เท่าทันข้อมูลและสื่อดิจิทัลของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร. **วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม.** 7(1), น. 55-62.

ชัชชญา เรืองยศ และแอนนา จุมพลเสถียร. (2565). การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงวัย. **Media and Communication Inquiry, Media and Communication Inquiry.** 4 (1), น. 144-169.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2553). **80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.** กรุงเทพฯ: แดแนกส์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

เทอดศักดิ์ ไม้เท้าทอง. (2557). การรู้เท่าทันสื่อ: ทักษะสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. **วารสารสารสนเทศศาสตร์.** 32 (3), น. 74-91.

นักรบ นาคสุวรรณ. (2564). การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาไทยในยุคดิจิตอล. **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี.** 15 (1), น. 499-502.

นิธิดา วิวัฒน์พาณิชย์. (2558). การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.** 9 (3), น. 209-219.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **สื่อสังคม.** ค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2566 จาก http://legacy.orst.go.th/?knowledges=สื่อสังคม-๔-ตุลาคม-๒๕๕๖

วชิราภรณ์ อำไพ และชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2562). ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์จากสื่อในชีวิตประจำวันที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดไตร่ตรองการบริโภคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.** 21 (3), น. 242-256.

สาริศา จันทรอำพร. (2559). ภาวการณ์ปัจจุบันกับการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในวัยรุ่น. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.** 10 (1), น. 83-93.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). **Future of Internet: อนาคตของอินเทอร์เน็ต.** กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2566). **THAILAND INTERNET USER BEHAVIOR 2022: รายงานการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2565.** ค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2566 จาก /https://www.etda.or.th/getattachment/78750426-4a58-4c36-85d3-d1c11c3db1f3/IUB-65-Final.pdf.aspx

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สิรินทร พิบูลภานุวัธน์, นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. (2563). สูงวัยไม่เสพสื่ออย่างสุ่มเสี่ยง: การสร้างนักสื่อสารสุขภาวะสูงอายุที่รู้เท่าทันสื่อ. **Journal of Business, Economics and Communications.** 15 (3), น. 174 - 191.

อุษา บิ้กกิ้นส์. (2555). การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ. **วารสารสุทธิปริทัศน์.** 26 (80), น. 147-161.

อุลิชษา ครุฑะเสน. (2556). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal.** 6 (3), น. 276-285.